

Posudek vedoucího diplomové práce:

Neolitické objekty. Analýza formativních procesů na sídlišti LnK v Bylanech

Autor práce: Bc. Daniel Pilař

Vedoucí práce: doc. Mgr. Petr Květina, Ph.D.

Cílem diplomové práce D. Pilaře bylo zvážit možnosti studia sídlištního LBK keramického materiálu, a to na příkladu archeologických objektů z neolitického sídliště v Bylanech u Kutné Hory. Je známo, že tato lokalita hrála klíčovou roli při formulování základních tezí o podobě sídlišť starším neolitu v Čechách a to včetně dosud platné detailní chronologie LBK. Ta je založena na evaluaci prostorového shlukování ryté výzdoby na keramice. Daná kategorizace ovšem původně nebrala v potaz problematiku formativních procesů archeologického materiálu. Je proto odůvodněné ptát se, jakou měrou mohly dané depoziční a postdepoziční procesy falzifikovat stávající chronologické třídění.

V úvodu postuluje diplomant základní okruh otázek, na které bude ve své práci hledat odpovědi:

- Jaké procesy vedly ke vzniku výplně objektů na sídlišti s dlouhodobou sídelní tradicí.
- Jaký materiál se do výplně objektů dostával.
- Jakou roli v tomto procesu hrály intruze.
- Zda výsledná zjištění nemohou narušit etablovanou chronologii LBK.

Daniel Pilař ve své práci nejprve představuje samotné období staršího neolitu, a to včetně charakteristiky základní pramenné báze. Text je přehledný, i když chybí aktuální informace z novější hraniční literatury. Následuje pasáž věnovaná historii a okolnostem výzkumu neolitického sídliště v Bylanech. Ta je vystřídána teoretickou statí o formativních procesech archeologického materiálu. I když je tato kapitola spíše jen stručným úvodem do dané problematiky, přesto staví dobrý základ pro následující analýzy. Z hlediska výzkumu formativních procesů je třeba vnímat rozdíl mezi „antropologizujícím“ pojetím, které si všímá především okolností depozice odpadu (např. Hayden and Cannon 1983) a archeologickým a do značné míry středoevropsky specifickým úsilím o dešifrování postdepozičních procesů (např. Kuna 2015). Právě do tohoto ranku patří metodologie aplikovaná autorem obhajované práce.

V kapitole číslo pět, která by se spíše měla jmenovat „Materiál a metoda“ se autor věnuje popisu nálezové situace v prostorovém kontextu půdorysu domu číslo 88. Celkový analyzovaný soubor čítal 1694 keramických fragmentů spekulativně připisovaných 1255 keramickým jedincům. Z nich do analýzy vstoupilo 1654 fragmentů (zbytek byl vyřazen pro nemožnost provést kompletní sadu popisných kritérií). Při kategorizaci D. Pilař kombinoval kritéria tzv. standardizovaná a aplikovaná v bylanské databázi (Květina and Pavlů 2007) a kritéria specificky orientovaná na studium formativních procesů. Při jejich výběru vychází diplomant z aktuální literatury a kombinuje návrhy studovaných proměnných od několika autorů (např. SW index, index fragmentarizace, slepky, apod.).

U každého ze sledovaných kritérií je provedena základní popisná statistika a formulování výsledků. Ty jsou v souladu s aktuálními zjištěními (Vondrovský 2021): každý objekt je výsledkem do značné míry unikátního souboru depozičních a post-depozičních procesů. V tomto duchu pak Daniel Pilař představuje rekonstrukci zaplňování jednotlivých objektů. Soustředí se přitom na zhodnocení: a) počátku zaplňování jámy, respektive zacházení s odpadem na živém neolitickém sídlišti, b) dynamiku zaplňování jámy, c) chronologickou strukturu výplně včetně intruzí. Pro rekonstrukční modelace využil diplomant korelace proměnných jako je hustota fragmentů, SW index a index abraze a pozice tzv. slepků. Výsledkem je interpretace výplně jako převážně intencionální či spíše neintencionální.

Dle sledovaných kritérií keramické fragmentarizace autor konstatuje, „že naprostá většina odpadu byla do objektů přemístěna z místa jejich původního uložení – jde tedy o terciární odpad.“ Významná část keramické výplně objektů však „nemohla procházet více transformacemi, nemohla být například vystavena procesu rozšlapávání a nemohla být tím pádem například součástí kulturní vrstvy na sídlišti.“ Daniel Pilař interpretuje modelovou a komplexní depozici odpadu na neolitickém sídlišti na obr. 107.

Jednou z klíčových otázek diplomové práce bylo, jakým způsobem ovlivňují depoziční a postdepoziční procesy chronologii sídlištních objektů. Významnou část své studie proto D. Pilař věnoval chronologické analýze. V ní experimentoval s filtrováním zkoumaného keramického souboru na základě vlastností spojených s formativními procesy (např. hodnoty SW indexu). Ve výsledku se ukázala stávající chronologie objektů jako robustní. Je ovšem škoda, že experimentální analýzy chronologie nepokračovaly se zahrnutím dalších parametrů, a to včetně těch prostorových jako jsou např. hloubka (vrstva). Klíčový parametr, který bude v budoucnu hrát primární roli při revizi stávající chronologie, jsou data absolutní chronologie. Právě na jejich korelaci s keramickou typo-chronologií bude záležet další posun poznání dané problematiky.

Před finálním hodnocením dané diplomové práce je vhodné objasnit ještě druhou, poněkud skrytou rovinu, předložené studie. V roce 2018 bylo při analýze technologie keramiky LBK z Bylan náhodou objeveno graffiti umístěné na vnitřní straně fragmentu pocházejícího z objektu 97. Původ figurálního vyobrazení, které se stylově nachází zcela mimo kánon staršího neolitu, není jasný. Otazník se proto vznáší nad autenticitou vyobrazení, což je předmětem traseologického ověřování vedeném týmem R. Théra, které mělo být dokončeno v roce 2021. Daniel Pilař měl v rámci diplomové práce prostudovat keramický obsah všech jam nacházejících se v blízkosti inkriminovaného objektu 97 (respektive v okolí domu č. 88) s nadějí na objev dalšího graffiti. Jak diplomant uvádí: „Ve zkoumaném souboru byla nalezena řada střeptů s rytými liniemi na povrchu, ale na žádném nebyly nalezeny jednoznačné intencionální rytiny, které by byly analogické ke zmiňované antropomorfní rytině.“ Z objektivních příčin se traseologické ověření graffiti z objektu 97 nepodařilo dokončit a analýza kontextu rytiny proto zůstává otevřena do budoucna.

Závěr

Autor diplomové práce Daniel Pilař splnil zadání, když detailním způsobem provedl experimentální revizi evidence keramických nálezů v objektech kultury LBK z Bylan u Kutné

Hory. Revidovanou evidenci doplnil o parametry spojené s formativními procesy archeologického materiálu. Následně provedl analýzu s cílem interpretovat vznik výplně objektů i tuto výplň samotnou. Autor současně provedl analýzu typo-chronologie zaměřenou na korelace s indikátory formativních procesů. Dosažené výsledky dále autor rešeršním způsobem konfrontoval se zjištěními jiných badatelů a lze konstatovat, že se diplomantovi závěry od nich neodlišují.

Je třeba zdůraznit a ocenit, že diplomant:

- a) prokázal empirickou znalost keramického materiálu LBK,
- b) ovládl analytické postupy včetně pokročilejší statistiky a GIS,
- c) prokázal dobrou znalost tematické literatury v mezinárodním měřítku.

Lze konstatovat, že předložené diplomová práce „Neolitické objekty. Analýza formativních procesů na sídlišti LnK v Bylanech“ má všechny předpoklady pro úspěšnou obhajobu. Doporučuji práci hodnotit jako „výbornou“.

Vypracoval dne 27. 5. 2022

Petr Květina

Literatura

- Hayden, B., and A. Cannon. 1983. Where the Garbage Goes: Refuse Disposal in the Maya Highlands. *Journal of Anthropological Archaeology* 2/2:117-163.
- Kuna, M. 2015. Categories of settlement discard. In *Paradigm Found. Archaeological Theory. Present, Past and Future.*, eds. K. Kristiansen, L. Šmejda, and J. Turek, 278-292. Oxford and Philadelphia: Oxbow Books.
- Květina, P., and I. Pavlů. 2007. *Neolitické sídliště v Bylanech - základní databáze. Neolithic settlement at Bylany - essential database.* Praha: Archeologický ústav.
- Vondrovský, V. 2021. Neolitický sídelní areál Praha-Krč, Společenská zahrada. Manuscript disertační práce, Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích, Praha.